

Arbetskraftens rörlighet

Av Bengt G. Rundblad

Problemet med arbetskraftens rörlighet har under senare år tilldragit sig ökad uppmärksamhet. Tyngdpunkten i intresset har dock förflyttats från studiet av omfattningen och orsakerna till efterkrigstidens överrörlighet på arbetsmarknaden («Hopp-Jerka») till den trögrörlighet hos arbetskraften, som observerats i samband med 1950-talets konjunkturdämpningar och strukturförändringar inom näringslivet. I samband med diskussionerna om integrationen i Europa och de därmed följande eventuella förändringarna av det svenska näringslivets inriktning har också problemet med arbetskraftens rörlighet uppmärksamrats.

För att få till stånd den ökade rörlighet hos arbetskraften, vilken är en förutsättning för fortsatt produktivitetstegring och för undvikandet av lokala arbetslöshetsöar, har olika åtgärder diskuterats. För att dessa skall kunna bli effektiva måste de emellertid bygga på god kunskap om hur arbetsmarknaden fungerar, exempelvis hur mycket rörlighet det faktiskt är inom och mellan olika yrkesgrupper, hur arbetsbytena äger rum samt vad det är som gör att folk flyttar från den ena sysselsättningen till den andra. Om detta vet vi dock ganska litet. Speciellt saknar vi kunskap om de byten som sker lokalt utan samband med geografisk flyttning, dvs. majoriteten av alla byten på arbetsmarknaden.

Denna brist på kunskap om viktiga aspekter beträffande rörligheten på arbetsmarknaden söker vi undanröja genom den nu pågående intensivundersökningen av en lokal arbetsmarknad. Som lämplig ort valdes Norrköping, bland annat på grund av den utveckling mot allt större differentiering som utmärker stadens näringsliv. Det finns nämligen i Norrköping många slags industrier, (diagram 1 s. 122), och därmed också stora variationer i förmåner och arbetsvillkor, vilket bör göra en under-

sökning av detta slag mera givande än om den företagits på en ort med ett mera ensartat näringsliv. Genom valet av Norrköping, vars arbetsmarknad under hela 1950-talet präglats av den s. k. textilkrisen, kan undersökningen också sägas vara en studie av arbetskraftens anpassning till en strukturomvandling inom näringslivet. I Norrköping har sålunda textilindustrin under perioden 1950–57 friställt omkring 40 procent av sin arbetskraft. En undersökning av rörligheten på arbetsmarknaden i Norrköping borde därför ha speciellt intresse i samband med diskussionerna av de eventuella återverkningarna på sysselsättningsläget inom olika industriområden genom det svenska deltagandet i den västeuropeiska integrationen.

UNDERSÖKNINGENS UPPLÄGGNING

Det slag av problemställningar som föranlett undersökningen i Norrköping kan ej besvaras med redan tillgängligt statistiskt material utan nya data måste insamlas med hjälp av personliga intervjuer med arbetstagarna på den berörda orten. Det ideala hade därvid varit att kunna intervjua ett urval av hela den vuxna befolkningen. Att med någon grad av precision studera rörligheten för både män och kvinnor i olika åldrar samt inom olika yrkesgrupper skulle dock ha fordrat en undersökning av mycket stort format. Vi var därför tvungna att skära ned urvalet på några punkter och kom därvid fram till att begränsa undersökningen till män i åldrarna 25, 35 och 45 år. Orsaken till att vi begränsade oss till relativt unga män var, att vi av tidigare undersökningar visste att rörligheten avtar kraftigt med stigande ålder och att vi därför skulle vinna mycket liten ny kunskap om själva flyttningsmekanismerna genom att ta med även äldre arbetstagare. Utelämnandet av kvinnorna i vårt urval byggde på liknande resonemang, nämligen dels deras lägre yrkesintensitet, dels när det gäller de gifta kvinnorna som ett speciellt problem deras mer eller mindre sporadiska deltagande i yrkeslivet. Det ovan sagda innebär naturligtvis inte, att de äldres eller kvinnornas rörlighet på arbetsmarknaden skulle vara oviktiga forskningsområden. Det är bara det, att man måste tillgripa betydligt större undersökningar än den vi planerade för

att bemästra alla de speciella problem som ett inkluderande av även dessa kategorier skulle resa.

Även i utländska undersökningar har man ofta av kostnads- och andra skäl tvingats att skära ned sina urval på vissa punkter. I stället för att som i Norrköpings-undersökningen begränsa sig till vissa åldrar har man i sådana fall tagit med endast vissa yrkesgrupper, exempelvis tjänstemän eller kroppsarbetare («manual workers»). Genom denna uppläggnings tappar man dock bort en del av den rörlighet som äger rum på arbetsmarknaden, exempelvis vid ett studium av enbart arbetare de byten som lett till stadigvarande sysselsättning som tjänsteman eller egen företagare. Vid undersökningen i Norrköping uppkommer inte detta problem, då vi tar med alla kategorier av arbetstagare, även egna företagare.

Det slutliga urvalet av intervjupersoner för Norrköpings-undersökningen resulterade i att omkring 1 000 personer uttogs för intervju eller drygt hälften av alla män i de berörda åldersgrupperna, som var skrivna i Norrköping den 1/8 1958 (urvalstillfället.) Grundtanken vid urvalet var att säkerheten i skattningar baserade på vart och ett av de tre stickproven skulle bli lika stor. Därför uttogs en större andel individer i den minsta av de tre åldersgrupperna, dvs. 25-åringarna. Av de uttagna kunde 920 individer intervjuas under fältarbetet från mitten av augusti till mitten av oktober 1958. I tabell 1 ges en mera detaljerad sammanställning av utfallet av urval och fältarbete.

Som framgår av tabellen är det totala bortfallet 8 procent, varav drygt 3 procent faller på att de uttagna individerna ej blivit avförda ur de vid

Tabell 1. Utfall av urval och intervjuarbete

Födda år	Hela antalet som var skrivna i Norrköping den 1/8 1958	Urvalet	Gjorda intervjuer	Bortfall	Bortfallsprocent	Därav bortfall på grund av att vederbörande ej tillhör populationen, procent
1913	665	345	321	24	7,0	2,0
1923	700	357	323	34	9,5	5,6
1933	498	297	276	21	7,1	2,4
Totalt	1 863	999	920	79	7,9	3,4

urvalet använda mantalsregistren trots att de flyttat bort från Norrköping före urvalstillfället. Dessa män har betraktats som ej tillhörande den undersökta populationen och inga ansträngningar har därför gjorts att intervjua dem på annan ort.

Vägran att låta sig intervjuas utgör en mycket liten andel av bortfallet: räknat på hela den uttagna populationen var det knappt 1 procent som föll bort av denna anledning. Norrköpings karaktär av hamnstad bidrog också till att höja andelen uttagna som ej kunde kontaktas. En del av de uttagna var nämligen sjömän som befann sig på långresa hösten 1958. Andra orsaker till att någon intervju ej kunde genomföras var att vederbörande vistades på sjukhus eller dylikt.

Kärnpunkten i intervjun utgjorde själva anställningshistorien, dvs. frågor om de olika anställningar och arbetsuppgifter som den intervjuade haft sedan han kom ut på arbetsmarknaden. Målet var här att få med alla anställningar och arbetsuppgifter med minst en månads varaktighet. Avbrott eller uppehåll i anställningshistorien på grund av arbetslöshet, sjukdom, militärtjänst, studier eller dylikt med minst en månads varaktighet skulle även noteras. För varje byte frågades vidare om detta berott på driftsinskränkning eller dylikt samt om den nya anställningen erhållits genom arbetsförmedlingen. Speciellt detaljerade upplysningar inhämtades om det senaste bytet av anställning, t. ex. varför man bytte anställning, hur man fick reda på det nya arbetet samt vilka förmåner och arbetsvillkor i övrigt man hade i både den gamla och nya anställningen. I intervjun ingick även vissa frågor för att närmare beskriva den intervjuade och hans situation, exempelvis beträffande utbildning, civilstånd, barnantal m. m.

Intervjuerna utfördes av en grupp studenter med tidigare intervjuerfarenhet, vilka erhållit en veckas specialutbildning före undersökningens genomförande. Efter det att fältarbetet avslutats i mitten av oktober vidtog omedelbart kodning och stansning av materialet. I det följande kommer några preliminära resultat från bearbetningen att presenteras.

HUR MYCKET RÖRLIGHET ÄR DET PÅ EN LOKAL ARBETSMARKNAD AV NORRKÖPINGS TYP?

En amerikansk forskare, Gladys Palmer, som för något år sedan besökte Europa och däribland även Sverige för att få ett svar på frågan om rörlig-

hetens omfattning, sammanfattade sina intryck på följande sätt: »De flesta tillfrågade experterna tror att unga människor har ökat sin rörlighet och att det är mer rörlighet än man vanligtvis tror, men ingen vet säkert hur det är».¹

Den sammanfattningen täcker troligen även Sverige, där det sista försöket att få något grepp om dessa problem gjordes av Rudolf Meidner i hans avhandling »Svensk arbetsmarknad under full sysselsättning».² Meidner, som bland annat byggde sina slutsatser på sammanställningar av statistik rörande flyttningarna mellan de olika fackförbunden, fann att totalrörligheten under efterkrigsåren ökat avsevärt. Det tycks dock främst ha varit arbetsplatsrörligheten som ökat, medan andra former av rörlighet, exempelvis yrkes- och näringsgrensrörlighet, visat betydligt mindre förändringar. Genom att arbetsplatsrörligheten utgör en mycket stor andel av totalrörligheten, Meidner beräknar andelen till 60–70 procent, påverkar dock förändringarna av arbetsplatsrörligheten mycket starkt totalrörligheten.

Meidners slutsatser visar om inte annat hur svårt det är att uttala sig om förändringar av rörligheten utan närmare specifikation av vilket slag av rörlighet man avser. När man talar om behovet av ökad rörlighet på dagens svenska arbetsmarknad tänker man kanske speciellt på arbetsbyten, som även innefattar byte av yrke och sådana byten behöver som Meidner visat inte alls variera parallellt med förändringarna i totalrörligheten.

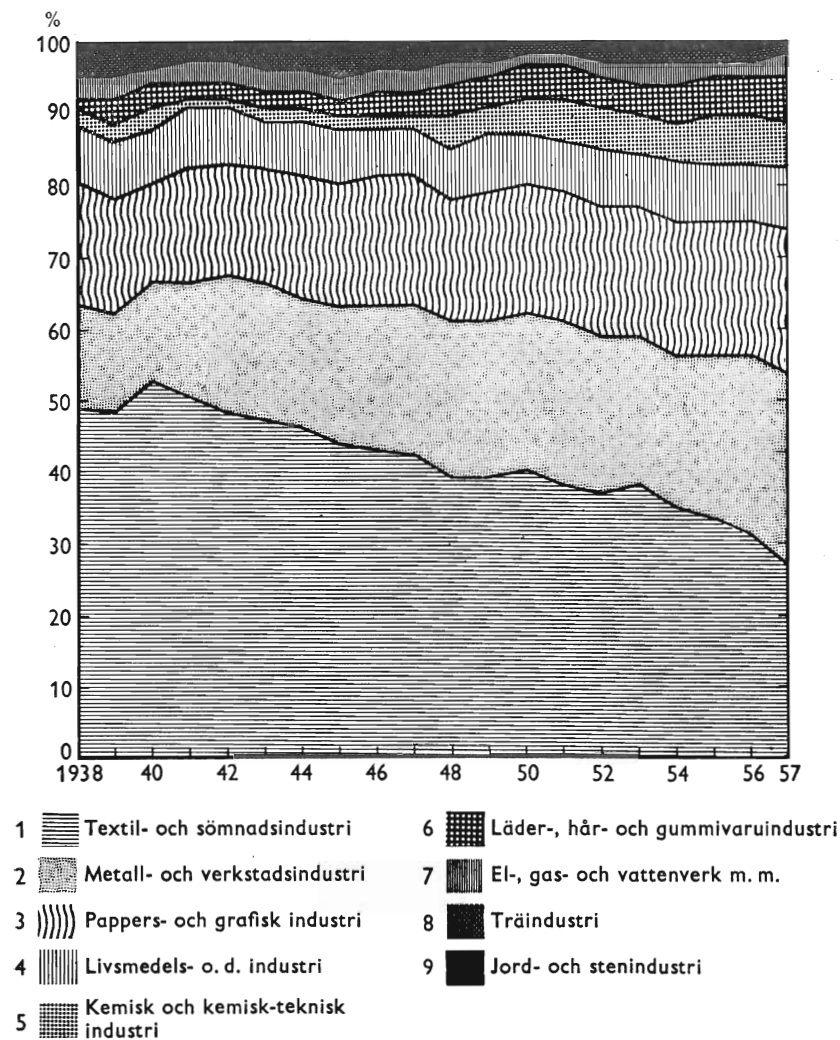
I Norrköpings-undersökningen har vi försökt att möta detta problem genom att skilja på följande slag av arbetsbyten:

- I Rena arbetsgivarbyten
- II Arbetsgivarbyten + yrkesbyten
- III Arbetsgivarbyten + yrkesbyten + näringsgrensbyten
- IV Arbetsgivarbyten + näringsgrensbyten
- V Rena yrkesbyten
- VI Rena geografiska byten, dvs. byte mellan arbetsplatser på olika orter men kvarstannande i samma slags arbete hos samme arbetsgivare.

¹ *Gladys Palmer*: Contrasts in Labor Market Behavior: Northern Europe and The United States. Industrial Research Unit, University of Pennsylvania, June 1959 (stencil).

² Sthlm 1954.

Diagram I. Sysselsatta inom fabriksindustrin i Norrköping relativt fördelade efter industrigrenen åren 1938-1957

Källa: Statistisk Årsbok för Norrköping 1958.

Dessa olika slag av byten har dessutom vid kodningen klassificerats med avseende på om bytet varit frivilligt eller ej frivilligt (dvs. förorsakat av nedläggning, driftsinskränkning eller dylikt), samt om arbetsbytet varit förenat med geografisk förflyttning eller ej (detta gäller ej VI ovan).

Vid en klassifikation av de vid intervjuerna rapporterade bytena enligt ovanstående system bereder helt naturligt yrkesbytena de största problemen. Vad som skall klassificeras som arbetsgivarbyte är sålunda oftast klart, även om statliga verk och koncernföretag kan bereda problem, men hur stor skall en ändring av arbetsuppgiften vara för att det skall finnas anledning att använda beteckningen »yrkesbyte»? Kodaren måste här i avsaknad av egen detaljkunskap om arbetsmarknadens alla delområden falla tillbaka på någon form av tidigare uppgjord yrkesklassifikation. Detta betyder också, att antalet yrkesbyten som registreras i undersökningen i viss utsträckning blir beroende av hur finfördelad den använda yrkesklassificeringen är. Vid kodningen av det i Norrköping insamlade materialet har vi använt »Yrkesförteckning för Sveriges offentliga arbetsförmedling». I denna har vi huvudsakligen följt den grövre indelningen, den s.k. huvudförteckningen. Detta sammanhänger med att anställda inom vissa tillverkningsområden, exempelvis pappersbruk och gummiindustri, lämnat mycket litet detaljerade upplysningar om sina arbetsuppgifter. Vi har därför tvingats bortse från det betydligt mera finfördelade referenssystem beträffande yrken, som tillämpas av de intervjuade inom exempelvis textilindustrin och rätta kodningen efter de minst detaljerat rapporterade yrkesområdena. Resultatet blir att det endast är mycket markerade förändringar av arbetsuppgiften, exempelvis byte mellan att vara textilarbetare och gummiarbetare, som i det följande kallas yrkesbyte.

Beträffande utvecklingen av rörligheten i tiden bör även något sägas om tidsindelningen av materialet. Vi har sålunda indelat våra data i fyra perioder, nämligen I: 1953-58, II: 1948-53, III: 1938-48 och IV: 1928-38. Denna tidsindelning i kombination med valet av åldersgrupper för urvalet möjliggör två olika typer av analys av vårt material, nämligen dels studium av rörligheten för olika åldrar under samma tidsperiod och dels studium av rörligheten för samma åldersperiod (= individer i samma stadium av sitt yrkesliv) under olika tidsperioder. Vi kan sålunda dels studera rörligheten för individer 15-25, 25-35 samt 35-45 år gamla under perioden 1948-58 (period I + II) och dels studera rörligheten för individer 15-25 år under perioderna 1928-38 (de år 1913 födda under period IV), 1938-48 (de år 1923 födda under period III) samt 1948-58

(de år 1933 födda under perioderna I + II). Den fullständiga kombinationen av jämförelser framgår av följande schema:

Vid jämförelser av genomsnittliga rörligheten under samma tidsperiod läses:

Period	Årsklass		
	1913	1923	1933
I. 1953-58	x →	x →	x
II. 1948-53	x →	x →	x
III. 1938-48	x →	x	
IV. 1928-38	x		

Vid jämförelser av genomsnittliga rörligheten under samma åldersperiod läses:

Period	Årsklass		
	1913	1923	1933
I + II. ¹ 1948-58	x	x	x
III. 1938-48	x	x	x
IV. 1928-38	x	x	x

I det följande är det ovanstående schema för jämförelser av rörligheten under olika tidsperioder och för olika åldrar som skall tillämpas. Det är därvid klart, att jämförelser av typen konstant ålder — olika tidsperioder är mycket vanskliga med tanke på att minnesfelen kan antas öka med tidsavståndet mellan intervjutillfället och den rapporterade perioden. Detta tar sig bland annat uttryck i att antalet »blockkodningar», dvs. kodning av uppgifter av typen »anställd hos diverse lantbrukare» eller »på olika båtar» är större för tidigare perioder än för senare. Vi kan inte exakt mäta inflytandet av detta slags minnesfel, utan endast varna för att ökningarna i rörligheten mellan exempelvis perioden IV (1928-38) och I (1953-58) till en del kan vara förorsakad av en »underrapportering» av arbetsbyten under den tidigare perioden. Försök att uppskatta den felkälla, som ligger i ökat antal blockkodningar, tyder dock inte på att detta slags fel skulle vara av den storleken att det gör de i det följande rapporterade försöken att fastställa trender i rörligheten värdelösa.

FÖRÄNDRINGAR I TOTALRÖRLIGHETEN

Totalrörlighetens förändring med åldern samt i tiden under de studerade perioderna framgår av följande tabell².

¹ För att underlätta läsningen av tabellerna har här och i fortsättningen perioderna I och II sammanslagits, så att alla observationsperioderna omfattar 10 år.

² Totalrörlighetens fördelning på olika slag av byten framgår av tabell 5 sid. 129.

Tabell 2. Medeltal byten totalt

Period	Män födda år		
	1913	1923	1933
I + II. 1948-58	1,32	2,33	3,57
III. 1938-48	2,12	3,05	—
IV. 1928-38	2,44	—	—

Av tabellen framgår klart, att totalrörligheten avtar med stigande ålder. 15-25-åringarnas medeltal byten för perioden 1948-58 (I + II) är sålunda nära tre gånger, och 25-35-åringarnas nära två gånger så stort som 35-45-åringarnas.

Med reservation för ovan gjorda anmärkningar om materialets reliabilitet beträffande de tidigare perioderna, framförallt då period IV, tycks det även föreligga en klar trend av ökad rörlighet för åldersperioden 15-25 år. I dessa åldrar gjorde man sålunda under åren 1928-38 i medeltal 2,44 byten mot 3,05 för perioden 1938-48 och 3,57 för perioden 1948-58. För åldersperioden 25-35 år är skillnaden mellan de två observationsperioderna inte fullt så stor, 2,12 byten i genomsnitt för perioden 1938-48 och 2,33 för perioden 1948-58. Dessa resultat tyder på en ökad totalrörlighet för dessa grupper av unga arbetstagare, möjligen dock att resultatet kan tydas så, att ökningen är störst för de allra yngsta arbetstagarna för att sedan avta något för nästa åldersstadium.

Om orsakerna till denna förändring av totalrörligheten kan undersökningen tyvärr inte ge något bestämt besked. I orsakskedjan är dock troligen sammanvävda både förändringar av själva arbetsmarknaden (exempelvis full sysselsättning under efterkrigstiden och en utbyggnad av arbetsförmedlingen) samt förändringar i benägenheten att byta arbete. Förändringar av näringslivets sammansättning spelar också roll. Om exempelvis rörligheten inom serviceyrkena är högre än inom industrin och service-sektorn expanderar kraftigare än industrisektorn får vi en ökning av den genomsnittliga rörligheten för hela arbetsmarknaden, även om rörligheten inom var och en av dessa sektorer är konstant under den studerade tids-

rymden. Endast om man kunde isolera dessa olika typer av orsaker och studera en av dem med de andra hållna konstanta, skulle det vara möjligt att närmare analysera orsakerna till den observerade ökningen av totalrörligheten.

En faktor i ovan antydda orsakskomplex har vi dock möjlighet att kontrollera på ett relativt enkelt sätt och det är antalet månader yrkesverksam under observationsperioderna. Detta utgör ett mått på vad som i den amerikanska litteraturen på området kallats »labor force exposure», dvs. den tid som vederbörande arbetstagare varit utsatta för arbetsmarknadens inflytanden och överhuvudtaget haft möjlighet att byta arbete.¹ Ett enkelt exempel kan klargöra innebörden av detta begrepp. Vi har anställningshistorierna för två individer A och B. A har under tioårsperioden 1948–58 varit yrkesverksam 5 år, den övriga tiden har han tillbringat i militärtjänst samt som studerande. B däremot har varit yrkesverksam alla tio åren i perioden. Om nu båda individerna gör 2 byten under observationsperioden kan man inte tolka resultaten så att båda individerna visat samma benägenhet att byta arbete under perioden. I stället har A visat dubbelt så stor benägenhet genom att på hälften så lång tid som B byta lika många gånger som denne.²

Från vårt material kan vi nu bestämma »labor force exposure» för de olika åldersgrupperna som andelen tid som yrkesverksam under de olika perioderna. 45-åringarna har sålunda varit yrkesverksamma i genomsnitt 116 månader av de totalt 120 månaderna i undersökningens perioder I + II, dvs. 97 procent av den totala tiden. Övrig tid har upptagits av arbetslöshet, studier, militärtjänst och sjukdom. Om vi på samma sätt beräknar andelen tid som yrkesverksam för övriga perioder och åldersgrupper erhålls följande procenttal.

---

¹ *Herbert S. Parnes: Research on Labor Mobility, Social Science Research Council. Bulletin 65, New York 1954, sid. 55–56.* Parnes liksom andra amerikanska forskare på detta område räknar dock in tid som arbetslös i sitt mått på »labor force exposure». Eftersom vi speciellt vill komma åt effekten av den fulla sysselsättningen under och efter andra världskriget har vi föredragit att exkludera tid som arbetslös.

² Om vi bara är intresserade av hur många byten som ägt rum under en viss tidsperiod och inte tolkar resultaten som uttryck för någon form av benägenhet att byta behöver naturligtvis ingen hänsyn tas till »labor force exposure».

Tabell 3. Andel tid som yrkesverksam, procent

Period	Män födda år		
	1913	1923	1933
I + II. 1948-58	97	96	78
III. 1938-48	88	77	—
IV. 1928-38	85	—	—

Variationerna i ovanstående tabell är framförallt ett uttryck för den längre utbildning, som de yngre årsgrupperna erhållit. Militärtjänsten spelar också en roll, speciellt då under period III, som omfattade beredskapsåren 1939-45, Arbetslösheten under 1930-talskrisen inverkar även kraftigt på andelen tid som yrkesverksam under period IV; hela 5 procent av den totala tioårsperioden upptogs sålunda av arbetslöshet för de år 1913 födda, dvs. de som var 15-25 år gamla under denna period.

Om vi standardiserar de tidigare redovisade medeltalen byten totalt med ovan redovisade procenttal erhålls en ny uppsättning medeltal, vilka upplyser oss om hur mycket vederbörande åldersgrupp skulle ha bytt under en viss period om yrkesverksamheten varit 100 procent.

Tabell 4. Medeltal byten totalt, standardiserade tal

Period	Män födda år		
	1913	1923	1933
I + II. 1948-58	1,36	2,43	4,58
III. 1938-48	2,41	3,96	—
IV. 1928-38	2,87	—	—

Som framgår av tabellen ovan står sig den tidigare påvisade ökningen av rörligheten för den yngsta åldersgruppen, dvs. de 15-25 år gamla. Däremot utplånas praktiskt taget genom standardiseringen till lika lång tid som yrkesverksam (100 procent) den tidigare påvisade ökningen av rörligheten för arbetstagare 25-35 år gamla. Den trenden var tydligen ett utslag av att 25-35 år gamla individer under åren 1938-48 var yrkesverksamma

betydligt mindre del av perioden (88 procent) än individer i motsvarande åldrar under åren 1948–58 (96 procent).

Resultatet av ovanstående beräkningar skulle alltså bli, att vi kan konstatera en ökning av benägenheten att byta arbete (arbetsuppgift, arbetsplats) endast för den allra yngsta åldersgruppen, dvs. de 15–25 år gamla. Och detta konstaterande gör vi efter hänsynstagande till bland annat förändringar i omfattningen av arbetslöshet, militärtjänst och studier mellan de jämförda tidsperioderna.¹

FÖRÄNDRINGAR I ARBETSGIVAR- OCH YRKES- RÖRLIGHETEN

Som framgått av den tidigare redogörelsen för uppläggnings- och bearbetningen har ett försök gjorts att dela upp de i intervjuerna redovisade arbetsbytena på olika slag av byten, exempelvis enbart byte av arbetsgivare, byte av arbetsgivare och yrke osv. Hur dessa olika slag av byten fördelade sig under period I, dvs. under åren 1953–58 framgår av tabell 5.

Tabellen visar bland annat hur andelen »rena arbetsgivarbyten» stiger med åldern medan däremot byten av både arbetsgivare, yrke och näringsgren är vanligast bland de yngsta arbetstagarna och mindre vanligt bland de två äldre åldersgrupperna. Beträffande denna senare typ av byten är det dock inte fråga om en lika klar utveckling med åldern som i fråga om byten av enbart arbetsgivare. De funna sambanden mellan ålder och slag av byten illustrerar den med åldern stigande bundenheten till det en gång lärda yrket. Denna bundenhet som kan antas vara både psykologiskt och ekonomiskt betingad tar sig även det uttrycket, att i de två äldre åldersgrupperna de mera komplexa bytena av yrke och/eller näringsgren oftare är förorsakade av driftsnedläggelse eller dylikt än de rena arbetsgivarbytena. I den yngsta åldersgruppen däremot är frivilligheten ungefär lika stor vid båda typerna av byten.

¹ Man kan alltid diskutera riktigheten av att på detta sätt bunta ihop perioder som inte yrkesverksam av olika anledningar. Studier i form av vidareutbildning är exempelvis inte lika neutral ur rörlighetssynpunkt som arbetslöshet utan någon form av omskolning. — Beträffande själva sättet att koda byten med mellanliggande perioder av arbetslöshet, studier eller dylikt bör anmärkas att byte endast registreras vid slutet av perioden, dvs. när yrkesverksamheten återupptas.

Tabell 5. De olika slagen av byten i procent av totala antalet byten under åren 1953-58

	Män födda år		
	1913	1923	1933
I. Rena arbetsgivarbyten	36	32	27
II. Arbetsgivarbyten + yrkesbyten	19	26	20
III. » » + näringsgrensbyten	26	23	35
IV. Arbetsgivarbyten + näringsgrensbyten	5	8	9
V. Rena yrkesbyten	7	8	5
VI. Rena geografiska byten	7	3	4
Summa	100	100	100
N ²	211	316	485

Material av denna typ för de olika åldersgrupperna och perioderna borde nu ge oss en möjlighet att besvara frågan, om den i tidigare avsnitt konstaterade ökningen i totalrörligheten för åldersgruppen 15-25 år varit lika fördelad på de olika slagen av byten eller om vissa slag av byten ökat mer än andra. För detta ändamål syns det lämpligt att indela bytena i tre typer, nämligen A) rena arbetsgivarbyten (I), B) arbetsgivarbyten förenade med byte av yrke och/eller näringsgren (II-IV), C) arbetsbyten utan byte av arbetsgivare (V-VI). Det är nu närmast förändringarna i andelarna byten av typ A och B över tiden som intresserar oss, medan byten av typ C bildar en restgrupp, som egentligen faller utanför ramen för denna analys.

Om vi nu undersöker hur andelarna byten enligt ovan gjorda indelning fördelar sig för arbetstagare 15-25 år gamla under olika perioder finner vi som framgår av följande tabell, att andelen rena arbetsgivarbyten minskar kraftigt från perioden 1928-38 till perioden 1938-48 för att sedan öka något igen under den sista perioden 1948-58. Arbetsgivarbyten i samband med byte av yrke och/eller näringsgren visar den motsatta utvecklingsgången, dvs. ökar kraftigt mellan de två första perioderna och går sedan ned något under den sista perioden. »Restgruppen» C, dvs.

¹ Summa arbetsgivarbyten.

² N = totala antalet byten.

byten som ej innebär byte av arbetsgivare, visar praktiskt taget inga variationer mellan perioderna, ökningen på 1 procent mellan de två sista perioderna kan med hänsyn bland annat till de slumpfel som alltid vidlåter en stickprovsundersökning helt ignoreras.

Tabell 6. Utvecklingen av andelarna byten av olika slag för arbetstagare 15-25 år gamla, procent

	Period		
	IV. 1928-38	III. 1938-48	I + II 1948-58
A) Byte av enbart arbetsgivare	34	21	24
B) Byte av arbetsgivare samt yrke och/ eller näringsgren	60	73	69
C) Byten som ej innebär byte av arbets- givare	6	6	7
Summa	100	100	100
<i>N</i>	775	913	971

Arbetsmarknadsrörligheten för de allra yngsta arbetstagarna skulle alltså inte endast ha ökat under de studerade perioderna utan också ha inneburit en viss förskjutning från enbart byten av arbetsgivare till mera komplicerade byten, ex. byten av både arbetsgivare, yrke och näringsgren. Den mindre nedgång av denna senare typ av byten som kan konstateras under perioden 1948-58 är helt beroende på en kraftig nedgång under period I, dvs. 1953-58. Under perioden II, dvs. 1948-53, är däremot fördelningen på de olika slagen av byten i stort sett densamma som under period III. Nedgången av yrkes- och näringsgrensrörligheten under mitten av 1950-talet kan eventuellt tillskrivas den minskade inflyttningen till staden under dessa år. En stor del av de vid intervjuerna redovisade bytena äger nämligen rum vid flyttning till Norrköping och det kan antas, att dessa byten, speciellt då i samband med flyttning från landsbygden, oftare är förbundna med radikala brott i yrkeskarriären än byten inom arbetsmarknaden. Den fortsatta analysen får visa vilket stöd denna förklaring finner i våra data.

Beträffande åldersgruppen 25–35 år kan vi endast jämföra fördelningen på olika slag av byten under två perioder, nämligen 1938–48 (III) och 1948–58 (I + II). Denna jämförelse ger följande resultat.

Tabell 7. Utvecklingen av andelarna byten av olika slag för arbetstagare 25–35 år gamla, procent

	III 1938–48	I + II 1948–58
A) Byte av enbart arbetsgivare	36	30
B) Byte av arbetsgivare samt yrke och/eller näringsgren	54	60
C) Byten som ej innebär byte av arbetsgivare	10	10
Summa	100	100
<i>N</i>	674	738

I denna åldersgrupp, inom vilken enligt vad som redovisats tidigare rådde ungefär konstant totalrörlighet under perioderna 1938–48 och 1948–58, har alltså mellan de två perioderna skett en utveckling mot mindre andel rena arbetsgivarbyten och ökad andel yrkes- och/eller näringsgrensbyten. Skillnaden är dock mindre markant än för de 15–25 år gamla mellan perioderna 1928–38 och 1938–48.

De två serierna av jämförelser i tiden som kunnat genomföras beträffande fördelningen på olika slag av byten ger således i stort sett en bild av ökad yrkes- och näringsgrensrörlighet. Den något motsägelsefulla bilden för den yngsta åldersgruppen under 1950-talet utgör dock en varning för alltför svepande påståenden om att rörligheten i Norrköping utvecklats i den ena eller andra riktningen. Det är tydligt att analysen måste drivas längre, exempelvis genom en uppdelning av bytena med hänsyn till om de varit förbundna med geografisk flyttning eller ej, innan klarare besked kan ges på denna punkt.